

Media: TA NEA

Page: 1,14

Published at: 04-07-2022

Author: Surface: 927.67 cm² Circulation: 11760

Subjects:

Σήμερα στα «ΝΕΑ»

ΝΙΚΟΣ
ΑΛΙΒΙΖΑΤΟΣ Σ. 14

Εις μνήμην

ΗΛΙΑΣ ΝΙΚΟΛΑΚΟΠΟΥΛΟΣ (1947-2022)

ΤΟΥ ΝΙΚΟΥ Κ. ΑΛΙΒΙΖΑΤΟΥ

Έρχοντας σπουδάσει μαθηματικά, ο Ηλίας Νικολακόπουλος (1947-2022) ήταν από τους πρώτους, αν όχι ο πρώτος στη χώρα μας, που τα έθεσε στην υπηρεσία της πολιτικής επιστήμης και, ειδικότερα, του κλάδου της που, από την εποχή του Γάλλου André Siegfried, ιδρυτή της (1875-1959), έχει καθιερωθεί να ονομάζεται εκλογική γεωγραφία. Κατά τούτο, μαζί με τον κατά τι νεότερό του Γιώργο Τσεμπελί, διάσημο καθηγητή σήμερα στις ΗΠΑ, υπήρξε πρωτοπόρος αφού, στο ευνοϊκό κλίμα της Μεταπολίτευσης, δεν θα ήταν υπερβολή να λεχθεί ότι ίδρυσε «σχολή». Χειρομαστή απόδειξη το ότι βρίσκει κανείς σήμερα μαθητές του σε όλα τα πανεπιστήμια και όλα τα ερευνητικά κέντρα της χώρας.

Εν τούτοις, όσο ακριβής και αν είναι η ανωτέρω εικόνα, φωτίζει μόνον εν μέρει τη συμβολή του Νικολακόπουλου στη διαμόρφωση της σύγχρονης ελληνικής πολιτικής επιστήμης. Και τούτο γιατί, ειδικά σε ό,τι αφορά τη χώρα μας, ο Ηλίας συνδύαζε σε βαθμό μοναδικό την τεχνολογία της στατιστικής ανάλυσης με τη βαθιά γνώση της πολιτικής ιστορίας. Κάτι που του επέτρεπε, καλύτερα όπως πιστεύω από κάθε άλλο εκλογολόγο της γενιάς του, να διακρίνει βαθύτερες τάσεις και υπόγεια ρεύματα, τα οποία «ξέφευγαν» από τους τεχνοκράτες του κλάδου: από το φέουδο του βουλευτή τάδε, στον νομό δείνα, που το άλωσε ένας άγνωστος νεαρός υποψήφιος του κόμματός γάμμα, έως τα χούγια και τις συνήθειες μιας γνωστής πριμαντόνας της πολιτικής, που επηρέασαν περισσότερο από κάθε άλλο

Οι δρόμοι που άνοιξε

παράγοντα ορισμένες κρίσιμες επιλογές του κόμματός του, ο Ηλίας ήταν σε θέση να εξηγήσει καλύτερα από κάθε άλλον τις μεταβολές που συντελούνταν και έτσι να προβλέψει με μεγαλύτερη ακρίβεια τα μελλούμενα. Σε αυτό τον είχε βοηθήσει ένας άγνωστος στους περισσότερους ερευνητές της νεότερης πολιτικής ιστορίας μας, ο Νίκος Οικονόμου, πολύτιμος και «αφανής» συνεργάτης της «Ιστορίας του Ελληνικού Έθνους» της Εκδοτικής Αθηνών, που «έφυγε» σιωπηλά προ ετών όπως είχε ζήσει.

Χρονολογικά πρώτο σημαντικό επιστημονικό δημοσίευμα του Ηλία ήταν ο «Ατλαντάς» των βουλευτικών εκλογών της 18ης Οκτωβρίου 1981 που επιμελήθηκε (έκδοση ΕΚΚΕ, 1984). Οι εκλογές εκείνες, θυμίζω, έφεραν το ΠΑΣΟΚ στην εξουσία με το ανεπανάληπτο 48,04% των ψήφων. Παραδοσιακά και νεότερα κόστρα της Δεξιάς κατέρρευσαν, παλιά τζάκια διαλύθηκαν και μια καινούργια γενιά πολιτικών αναδείχθηκε στη Βουλή, υποσχόμενη «αλλαγή» περίπου στα πάντα. Με στενότερο τότε συνεργάτη στο ΕΚΚΕ τον Μπάμπη Γεωργατζή, ο Ηλίας είχε βέβαια καλλιεργήσει εγκαίρως το έδαφος (Οι παλαιότεροι θυμόμαστε τα εκατοντάδες χειρόγραφα «δελτία» που τηρούσαν. Τι να απέγιναν άραγε;). Στις μεγάλες λοιπόν μεγέθους σελίδες εκείνου του «Ατλαντά», με μικρότερα ή μεγαλύτερα κυκλάκια που αντιστοιχούσαν σε όλους τους δήμους και τις κοινότητες της χώρας – θυμίζω ότι ξεπερνούσαν τότε τις 5.000 – ο Νικολακόπουλος και οι εν ΕΚΚΕ συνεργάτες του έδειχναν με μπλε, πράσινο και κόκκινο χρώμα την επιρροή των τριών βασικών κομμάτων (ΝΔ, ΠΑΣΟΚ, ΚΚΕ). Ετσι, μπορούσε κανείς να διαπιστώσει, με μια ματιά, το μέγεθος των αλλαγών που είχαν συντελεστεί, οι οποίες σε μεγάλο βαθμό προδιέγραφαν τι επρόκειτο να γίνει τα επόμενα είκοσι χρόνια.

Λίγα χρόνια αργότερα, το 1984, ο Νικολακόπουλος υποστήριξε τη διδακτορική διατριβή του στο ΑΠΘ, με επιβλέποντα καθηγητή τον Κων. Τσουκαλά, τον στενότερο έκτοτε φίλο του. Ετσι, το άμα από τα μαθηματικά στην πολιτική επιστήμη και την ιστορία επισημοποιούνταν. Η διατριβή αυτή, που έκτοτε επανεκδόθηκε σε βιβλίο («Η κακεκτική δημοκρατία», Πατάκης, 2013) αναδείκνυε τη μοναδική ικανότητα του Ηλία να συνδέει τις διακυμάνσεις των μεγάλων

αριθμών με τη μικρή ιστορία των πρωταγωνιστών, σε τοπικό, περιφερειακό και εθνικό επίπεδο. Στο επίκεντρο της μελέτης του Ηλία ήταν οι εννέα βουλευτικές εκλογές της μεταπολεμικής δημοκρατίας (1946-1964), τις οποίες, πάντως, είχε πρώτος μελετήσει και ο Jean Meynaud με τους συνεργάτες του στο πρωτοποριακό βιβλίο του «Οι πολιτικές δυνάμεις στην Ελλάδα» (1965). Το πιο ενδιαφέρον εύρημα της φιλοδοξίας αυτής δουλειάς του Ηλία, ήταν, όπως νομίζω, το ότι, παρά το «παρασύνταγμα» και τις διώξεις της Αριστεράς την επαύριο του Εμφυλίου, τελικά ο κοινοβουλευτισμός λειτούργησε, όπως δείχνει το 24,42% της ΕΔΑ στις εκλογές του 1958 και η άνοδος της Ενώσεως Κέντρου στην εξουσία το 1963-1964. Θα σταθώ μόνο στην εναρκτήρια φράση της διατριβής, την οποία εξέδωσε αρχικά το ΕΚΚΕ, το 1985, στην οποία συνοψίζεται, όπως πιστεύω, η πεμπτολογία της νεοελληνικής πολιτικής και συνταγματικής ιστορίας: «Από τα πρώτα βήματα της συγκρότησης του νεοελληνικού κράτους, το αντιπροσωπευτικό σύστημα και οι εκλογικές διαδικασίες αποτέλεσαν θεμελιώδη πολιτειακή αρχή για την ανάδειξη και τη νομιμοποίηση βασικών οργάνων της πολιτικής εξουσίας»

Πρόκειται, όπως ορθά τονίζει ο Ηλίας, για τη σημαντικότερη «ιδιοτυπία» της συγκρότησης και της διαδρομής του νεοελληνικού κράτους αφού, από τις 67 γενικές εκλογές που έχουν διεξαχθεί στη χώρα μας από το 1843 έως το 2019 για την ανάδειξη Βουλής – 70 αν προσθέσει κανείς και τις τρεις της επαναστατικής περιόδου – οι 53 ήταν καθ' όλα γνήσιες με καθολικά αποδεκτά αποτελέσματα. Για να το πω, όσο πιο αξιωματικά γίνεται, οι εκλογές είναι ο σταθερότερος πολιτικός θεσμός της νεότερης Ελλάδας. Δεν είναι έτσι τυχαίο ότι, σε μας, σε αντίθεση με άλλες χώρες – που θεωρούνται πιο προχωρημένες και συνταγματικά πιο ώριμες από μας – όσοι διεκδίκησαν και κυβέρνησαν τη χώρα χωρίς Βουλή και εκλογές αντιμετώπιζονταν ως σφετεριστές. Ήταν φυσικό λοιπόν ένας διανοούμενος, με ευρύτερη συγκριτική και ιστορική παιδεία, σαν τον Ηλία να αφιερώνει σε αυτές και τους πρωταγωνιστές τους το μέγιστο μέρος της ερευνητικής δουλειάς του.

Από εκεί και πέρα έρχονταν βέβαια τα πρόσωπα. Στην επιλογή τους, ο προσεκτικός μελετητής του έργου του Νικολακόπουλου διακρίνει έναν μη ομολογημένο εκλεκτικισμό: ως αριστερό, βέβαια, ήταν φυσικό να τραβήξει το ενδιαφέρον του η προσωπικότητα του σημαντικότερου δίχως άλλο αριστερό πολιτικού ηγέτη της νεότερης Ελλάδας, του Ηλία Ηλιού (1904-1985). Τον «ιντρίγκαρ» όμως εξίσου και ο αστικής καταγωγής Μιλτιάδης Πορφυρογένης (1903-1958), ο οποίος, μαζί με τον επίσης Βολιώτη Γεώργιο Καρτάλη (1908-1957), τον σημαντικότερο ίσως κεντρικό πολιτικό της δεκαετίας του 1950 – που «έφυγε» και αυτός πολύ νωρίς – αποπειράθηκε το 1954 το ακατόρθωτο, να στήσει δηλαδή μια γέφυρα επικοινωνίας ανάμεσα στο Κέντρο και το ΚΚΕ, λιγότερο από πέντε χρόνια μετά τη λήξη του Εμφυλίου. Άλλο αστικής καταγωγής κορυφαίο στέλεχος της Αριστεράς, που η περίπτωση του τον απασχολούσε, ήταν, όπως μου το είχε πει επανειλημμένα, ο Ανδρέας Τζήμας (1909-1972) – ο Βασίλης Σαμαρινιώτης των χρόνων της Κατοχής και της Εθνικής Αντίστασης – ηγετικό στέλεχος του ΚΚΕ, επίσης πολύγλωσσος και δικηγόρος, ο οποίος, μετά τον πόλεμο, προγράφηκε από το ΚΚΕ ως «τιποτικός» και πέθανε λησμονημένος στην Πράγα. Από τους νεότερους, έγραψε για τον Μιχάλη Παπαγιαννάκη (1941-2009), τον οποίο, μαζί με τον Αγγελο Ελεφάντη (1936-2008), χαρακτήρισε «ψυχική» της ανανεωτικής Αριστεράς.

Πάνω απ' όλα, ωστόσο, το στοιχείο που ξεχωρίζει τον Ηλία Νικολακόπουλο ως αριστερό επιστήμονα και διανοούμενο ήταν η ικανότητά του να ξεχωρίζει το πρωτεύον από το δευτερεύον, το σημαντικό από το ασήμαντο, τόσο στις πολιτικές εκτιμήσεις, όσο και στις ανθρώπινες σχέσεις. Εξού και οι συνεργασίες του με πρόσωπα προερχόμενα από όλο το πολιτικό φάσμα. Ακόμη και την εποχή των μεγάλων εντάσεων, όταν, με άλλους παλαιούς φίλους, είχε ιδρύσει ένα think tank των «Πρωτοβουλία για την υπεράσπιση της κοινωνίας και της δημοκρατίας» για να προετοιμάσει την άνοδο του ΣΥΡΙΖΑ στην εξουσία, διατηρούσε τα κανάλια της επικοινωνίας ανοικτά, βλεπόντας, όπως αποδείχθηκε, πιο μακριά από τους άλλους.

Γι' αυτό, για τις γνώσεις, την κρίση, τη λεπτή ειρωνεία και το πηγαίο χιούμορ του θα τον θυμόμαστε πάντοτε.

Ο Ν.Κ. Αλιβιζάτος είναι ομότιμος καθηγητής του Πανεπιστημίου Αθηνών.

Ο Ηλίας συνδύαζε σε βαθμό μοναδικό την τεχνολογία της στατιστικής ανάλυσης με τη βαθιά γνώση της πολιτικής ιστορίας. Κάτι που του επέτρεπε, καλύτερα όπως πιστεύω από κάθε άλλο εκλογολόγο της γενιάς του, να διακρίνει βαθύτερες τάσεις και υπόγεια ρεύματα, τα οποία «ξέφευγαν» από τους τεχνοκράτες του κλάδου